

ítvözése. Nem szabad azonban megfélekez-nünk arról, hogy ez a hagyomány – miként a tanulmányok bizonyítják – egy értelmiségi elithez kötődik. Csak akkor léphet túl ezen a körön, ha ez az elit képes mindet azzal az in-tencióval és belső meggyőződéssel szétsugá-rozni, ahogy például a protestáns prédikáto-rok vagy a XIX. század magyar liberálisai tet-ték. Nem véletlenül utaltunk a bevezetőben a könyv ama funkciójára, amit szellemi önis-meretnek nevezhetünk. Hiszen jó néhány tradíciónk van: nem mindegy hát, hogy melyikre nyílik a szemünk. Lehet megtagadni az

intellektuális elitet, de ennek ára a provin-cializmusba hanyatlás, egyfajta hamis populiz-mus; annak a kulturális „húzóerőnek” a kiiktatása, ami nélkül elképzelhetetlen az Európá-val való egyidejűség. Ha viszont elvállaljuk az elitet, akkor kettős kötelességet is magunkra veszünk: a minőség és küldetés terhét. Minő-séget azért, hogy magyarként lehessünk euró-paiak, küldetést pedig azért, hogy népünkben européer magyarságunkkal ne legyünk ide-genek.

Gerő András

Filozófia

Bolberitz Pál: Lét és Kozmosz

A gondolkodó ember ősi törekvése, hogy meg-ismerje és értelmezze azt a világot, amelyben él. A világ azonban problematikus valóság-egészként tárul az ember elé. A világban való eligazodás elsősorban hétköznapi feladat. A természettudomány képviselőinek feladata a világ tudományos értelmezése. Az anyagi világ legmélyebb és átfogó kérdései a metafizikába nyúlnak. A keresztény hit terjesztőit és értel-mezőit érdekelte mind a három terület, hiszen a keresztény üzenet megértése és megvalósi-tása elméleti, tudományos-metafizikai kérdés, de ugyanakkor konkrét életfeladat.

Tudományos és metafizikai törekvés ihlette Bolberitz Pál professzort, hogy az egyik aktuá-lis témát, az anyagi világ keresztény szemléle-tét kidolgozza. Nem könnyű feladatra vállalko-zott, hogy a mai szellemi-tudományos légkör-ben nemcsak a tudományos, hanem a metafiz-ikai szempontokat is komolyan figyelembe vegye, és így a teológiába való átmenetet le-hetővé tegye.

A keresztény üzenet mélyebb megértése, a hittitkok módszeres-tudományos földolgozása föltételezi a tudományok értelmezésén túl a valóság mélyebb és átfogóbb metafizikai ismeretét. A teológusnak ismételtén kísérletet kell tennie arra, hogy a keresztény világ- és élet-

szemléletet a kor tudományos szintjén, az adott világképhez és világnézethez szokott em-berek szellemi horizontjába beállítsa és értel-mezze. Miért különösen aktuális ez manap-ság? Azért, mert még mindig zavaróan hat a természettudomány és a metafizika között ki-alakult újkori feszült és ellenséges helyzet. Saj-nálatos módon a szaktudományok, a metafiz-ika és a teológia elkülönültek egymástól, és mindegyik éli a maga önálló életét. Pedig lé-nyegileg összetartoznak. Gondolkodásunkban nemcsak tények, összefüggések, lényegi föl-ismerések, hanem végső kérdések is fölmerül-nek (mint például a világ esetlegessége, a világ kezdete és vége, az abszolút lét stb.). Tartha-tatlan álláspont az, amely a természettudo-mányt azonosítja a tudománnyal. Az európai gondolkodásnak metafizikai gyökerei vannak. Minden tudomány a bölcseléstől ered és vég-eredményben oda vezet vissza. Rejtett módon mindig is hatott minden tudás ősi egybetar-tozása és konvergenciája. A tudósok megsejté-seiben ott él az a titkos út, amely nemcsak a dolgokhoz vezet, hanem egyszersmind az anyagi világból a végső alapok felé irányul, az ontológiai misztériumba torkollik.

Századunkban némileg megváltozott a ter-mészettudomány és a metafizika közötti fe-szült helyzet. Az egyes tudományok között ha-tárkérdések merültek föl. Sok tudásban nyil-tan fölmerült olyan kérdés is, amelyet beval-lottan vagy be nem vallottan már csak metafiz-ikai vagy teológiai szinten lehet értelmezni.

Számos téves előítélet és tragikus félreértés is szétfoszlott időközben. Kiderült, hogy tulajdonképpen mindenki ugyanannak a világnak a tényeit, eseményeit és titkait boncolgatja, csak más szempontból és különböző mélységben. Sokan belátták, hogy a különböző szempontok nem zárják ki eleve egymást, sőt kiegészítik egymást. Minden tudomány úton van, és útközben igazán találkozhatnak egymással, szót is válthatnak egymás között, sőt még közös feladatra is vállalkozhatnak. Nagyon fontos ez a lényegi belátás, mert a mai átlagember tudatából kiesett a valóság transzcendens dimenziója.

Bolberitz Pál három alapbelátásra építi föl az anyagi világ keresztény szemléletét: alapvető és eredeti léttapasztalatunk van; lehetséges az anyagi világ metafizikai szemlélete; a mai természetképet sokféle világképbe és világnézetbe lehet beágyazni. A transzcendentális módszer alapján igazolhatjuk az alapbelátásokat. A transzcendentális tapasztalatban kidolgozott léttapasztalat az abszolút létbe torkollik (14–94. o.). Az elvonatkoztatás harmadik foka lehetővé teszi a filozófiai kozmológia szempontjait (95–164. o.). A tudományos világmagyarázatban megjelenő természetkép személyes döntés alapján különböző világképekbe vagy világnézetbe illeszthető

(165–201. o.). Talán ezen a ponton derül ki legvilágosabban a szerző eredeti szándéka. A hármas alapvetés után a szerző kidolgozza a kozmológia, a világ anyagi egészének bölcséleti alapfogalmait (mennység-mozgás, tér-idő, minőség-okság, szubsztancia, univerzum és élet). A könyv végén találjuk P. Jordan egyik tanulmányát a természeti törvényről és a szabadságról.

A Lét és Koszmosz című könyv akadémiai előadásokra épül. Tehát elsősorban teológusoknak íródott. A szerzőnek azonban átfogóbb célkitűzése is van. Szeretne rávilágítani arra a sajnálatos helyzetre, amely a természettudományos beállítottságú világnézet és a vallásos világnézet között kialakult. Elfogadja a tudomány megalapozott eredményeit, de továbbgondolkodik. Mivel manapság már szinte mindenki rendelkezik természettudományos alapműveltséggel, ezért lényegi követelmény, hogy tisztázzuk a különféle nézeteket, és azt, hogy a vallásos világnézet nem áll szemben a tudományos szemlélettel, sőt továbbgondolja és ösztönzést, alapot nyújthat neki. Így a könyv minden értelmes keresztény embernek szól. Ezen túlmenően a szerző szólni kíván minden jószándékú és útkereső emberhez, számukra is eligazítást adhat. (*Ecclesia*)

Fila Béla

Testvéreink háza táján

Az el nem ásott talentum

Berki Feriz protoierej, a magyar orthodox egyház esperes-adminisztrátora ilyen címmel tanulmánykötetet jelentetett meg a Magyar Orthodox Adminisztratúra kiadásában. A szerző harmincéves munkásságának gyümölcseit: különböző egyházi folyóiratokban megjelent cikkeit, tanulmányait, igehirdetéseit foglalta kötetbe. Mint előszavában megjegyzi: „ezek így egybegyűjtve, *Az Orthodox Kereszténység* című kötettel együtt nyújtják az érdeklődőnek magyar nyelven azt, amit az orthodoxiáról tudni szeretne.”

E vaskos, csaknem 800 oldalas mű megismerteti az olvasót a magyar orthodox egyház hanyatott történetével. Az egyetemes kereszténység keleti ágát még az 1054-es egyházszakadás előtt, a honfoglalást megelőzően ismerték meg őseink. A honfoglalás után Hierotheosz bizánci püspök hirdette elsőként Krisztus evangéliumát a Kárpát-medencébe letelepült őseinknek. Térítése nyomán a keleti kereszténység a történelmi Magyarország délkeleti vidékén terjedt el. Az ország más területein levő bizánci rítusú kolostorok, amelyeknek létét a XIV. századig hiteles oklevelek bizonyítják, az orthodoxia sikeres magyarországi meggyökerezéséről tanúskodnak. A tatár-